

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОПОЛІТИКА І ГЕОСТРАТЕГІЯ

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» /
С 3 «Міжнародні відносини»

Розробник

Олександр ШЕВЧУК

Завідувач кафедри розробника

Олександр ШЕВЧУК

Завідувач кафедри спеціальності

Олександр ШЕВЧУК

Гарант освітньої програми

Ірина ГАБРО

Декан факультету /директор інституту
(до якого відносяться спеціальності)

Анастасія ХМЕЛЬ

Начальник НМВ

Євгенія ПОСТИКІНА

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Геополітика та геостратегія
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини» / С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / С 3 «Міжнародні відносини»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітня програма	«Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)»
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	Нормативна
Курс навчання	2
Навчальний рік	2025-26 н. р.
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма 3
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредита / 120 годин
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма
	30 години 30 годин 60 години Всього – 120 годин
Відсоток аудиторного навантаження	50%
Мова викладання	українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	-
Форма підсумкового контролю	іспит

Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Курс «Геополітика та геостратегія» містить основні поняття та положення класичної й сучасної геополітичної думки, що є необхідними для розуміння світових геополітичних тенденцій сьогодення та місця й ролі незалежної України в геостратегії світового товариства. Дисципліна розрахована на студентів освітньої програми підготовки фахівців із спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / С «Міжнародні відносини». В межах курсу аналізуються основні геополітичні концепції та традиції, етапи і принципи формування геостратегії. Також розглядаються сучасні геополітичні моделі, роль і місце України в них.

Мета курсу – ознайомити студентів з основними концепціями та підходами, а також ключовими проблемами, що існують у геополітичній думці. Курс має теоретичний і проблемний характер, та разом з тим він передбачає прикладний геополітичний аналіз сучасних проблем міжнародних відносин та світового розвитку.

Завдання курсу:

- ознайомлення студентів з теоретичними положеннями класичної й модерної геополітики та їх практичними висновками й наслідками;
- розкриття засад сучасної геополітики;
- аналіз геополітичних аспектів становлення незалежної України та головних напрямів української геостратегії;
- формування у студентів вміння аналізувати сучасні геополітичні теорії з огляду на реалії постбіполярного світу та особливості геополітичної ситуації України.

Очікувані результати навчання.

Студент повинен знати:

- основи національної безпеки України, особливостей і тенденцій розвитку регіональних систем колективної безпеки (СК 16)
- природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин (РН 1)
- природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН 2).
- природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці (РН 3).
- природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН 6).

Студент повинен вміти:

- вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 3).
- працювати в міжнародному контексті (ЗК 5).
- генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК 6)
- застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 7).
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 8).
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 12).
- розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень (СК 4).

- аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України (СК 7).
- застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем (СК 9).
- аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути (СК 10).
- аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними (СК 11).
- здійснювати аналіз процесів світової політики і глобальних проблем сучасності (СК 14).
- збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій (РН 8.)

Програма навчальної дисципліни
Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Вступ до геополітики та геостратегії	2	2	4
2	Класичні геополітичні теорії	2	2	4
3	Європейські геополітичні школи	2	2	4
4	Американська геополітика та стратегія глобального домінування	2	2	4
5	Геополітика Росії	2	2	4
6	Китай у світовій геополітиці	2	2	4
7	Європейський Союз як геополітичний актор	2	2	4
8	Близький Схід у глобальній геополітиці	2	2	4
9	Африка: виклики та можливості геостратегії	2	2	4
10	Латинська Америка: між США і самостійністю	2	2	4
11	Геополітика Арктики та Антарктики	2	2	4
12	Інформаційна та кібергеополітика	2	2	4
13	Енергетична геополітика	2	2	4
14	Україна в системі світової геополітики	2	2	4
15	Майбутнє геополітики та геостратегії	2	2	4
	Всього за курсом	30	30	60

Зміст навчальної дисципліни
Денна форма
План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Вступ до геополітики та геостратегії 1. Предмет, об'єкт і методи геополітики. 2. Геополітика як наука і практика. 3. Геостратегія: поняття та роль у міжнародних відносинах. 4. Класичні школи геополітики (німецька, британська, американська, французька).
2	Класичні геополітичні теорії 1. Ф. Ратцель та «органічна теорія держави». 2. А. Мехен: морська могутність як основа геополітики. 3. Г. Маккіндер: «Хартленд» та концепція «світового острова». 4. Н. Спайкмен: «Рімленд» і баланс сил.
3	Європейські геополітичні школи 1. Німецька геополітична традиція (К. Хаусхофер). 2. Французька школа геополітики (І. Лакост). 3. Російська/євразійська геополітична школа. 4. Критика європейських моделей.
4	Американська геополітика та стратегія глобального домінування 1. Монроїзм і його еволюція. 2. Х. Моргентау і політичний реалізм. 3. Г. Кіссінджер та стратегія «балансу сил». 4. Американська концепція «уніполярного світу».
5	Геополітика Росії 1. Імперські традиції російської геополітики. 2. Євразійство (Н. Трубецької, Л. Гумільов). 3. Сучасна «російська геостратегія» (О. Дугін, «руський мір»).

	4. Росія як загроза регіональній та глобальній безпеці.
6	Китай у світовій геополітиці 1. Історичні засади китайської геостратегії. 2. Концепція «Один пояс – один шлях». 3. Морська стратегія Китаю та «Струнка перлин». 4. Китай – виклик США та світу.
7	Європейський Союз як геополітичний актор 1. Формування ЄС як політичного суб'єкта. 2. Європейська безпекова стратегія. 3. Відносини з США, Росією та Китаєм. 4. Геополітичні перспективи розширення ЄС.
8	Близький Схід у глобальній геополітиці 1. Геополітичне значення регіону. 2. Енергетичний фактор. 3. Конфлікти: арабо-ізраїльський, сирійський, іранська проблема. 4. Вплив США, Росії та Китаю на регіон.
9	Африка: виклики та можливості геостратегії 1. Колоніальна спадщина та новий розподіл Африки. 2. Роль природних ресурсів. 3. Африка у стратегіях Китаю, США та ЄС. 4. Регіональні організації та перспективи розвитку.
10	Латинська Америка: між США і самостійністю 1. Історія та геополітична спадщина регіону. 2. Роль США: від Монроїзму до сучасності. 3. БРІКС і Латинська Америка. 4. Потенціал регіональної інтеграції.
11	Геополітика Арктики та Антарктики 1. Арктика як новий геополітичний простір. 2. Міжнародно-правовий статус Арктики та Антарктики. 3. Боротьба за ресурси та морські шляхи. 4. Конкуренція США, Росії, Канади, Китаю.
12	Інформаційна та кібергеополітика 1. Інформація як новий ресурс влади. 2. Кіберпростір як арена протистояння держав. 3. Гібридні війни та інформаційні операції. 4. Український досвід протидії інформаційній агресії.
13	Енергетична геополітика 1. Нафта і газ як основні ресурси геополітики. 2. «Енергетична зброя» Росії. 3. Перехід до відновлюваних джерел енергії. 4. Геополітичні наслідки «зеленої енергетики».
14	Україна в системі світової геополітики 1. Геополітичне положення України: «міст» між Сходом і Заходом. 2. Україна як об'єкт та суб'єкт геополітики. 3. Виклики російської агресії. 4. Європейський та євроатлантичний вибір України.
15	Майбутнє геополітики та геостратегії 1. Глобалізація і трансформація геополітичних структур. 2. Постбіполярний і мультиполярний світ. 3. Нові центри сили (Індія, Туреччина, Іран). 4. Прогнози розвитку міжнародної системи у XXI ст.

Плани практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ до курсу. Предмет і методи геополітики 1. Поняття «геополітика» і «геостратегія». 2. Відмінність від політичної географії. 3. Методи аналізу у геополітиці. 4. Приклади сучасних подій (2022–2025).
2	Тема 2. Класичні теорії геополітики 1. Теорія Хартленду Г. Маккіндера. 2. Теорія Рімленду Н. Спайкмена. 3. Морська сила А. Мехена. 4. Актуальність цих концепцій у ХХІ ст.
3	Тема 3. Геополітика колоніалізму та імперій 1. Європейська колоніальна експансія. 2. Геополітичні наслідки імперій (Британська, Османська, Російська). 3. Деколонізація ХХ ст. 4. «Неоімперіалізм» у сучасному світі.
4	Тема 4. Геополітика світових воєн 1. Причини та геополітичні наслідки Першої світової війни. 2. Друга світова війна та нова карта світу. 3. Формування блокової системи. 4. Порівняння з війнами ХХІ століття.
5.	Тема 5. Холодна війна як геополітичне протистояння 1. Дві системи: Захід vs. СРСР. 2. «Ядерний баланс». 3. Геополітика в Азії, Африці та Латинській Америці. 4. Кінець Холодної війни.
6	Тема 6. Геополітика після 1991 року 1. Однополярний світ і домінування США. 2. Розширення НАТО та ЄС. 3. Поява багатополярності. 4. Сучасні виклики (2022–2025).
7	Тема 7. Роль Китаю у сучасній геополітиці 1. «Один пояс, один шлях». 2. Китай у Африці та Латинській Америці. 3. Протистояння США–Китай. 4. Тайванське питання.
8	Тема 8. США як глобальний гегемон 1. Стратегія США після 1991 року. 2. НАТО та роль Вашингтона. 3. Війни ХХІ ст. (Ірак, Афганістан). 4. Позиція США у війні Росії проти України.
9	Тема 9. Європейський Союз у геополітиці 1. ЄС як політичний та економічний союз. 2. Розширення ЄС. 3. Взаємини з Росією, США та Китаєм. 4. Вплив війни в Україні на ЄС.
10	Тема 10. Росія як геополітичний гравець 1. «Русский мир» та імперські концепції. 2. Енергетична зброя.

	3. Агресія проти України (2014, 2022). 4. Санкції та ізоляція.
11	Тема 11. Україна у світовій геополітиці 1. Геостратегічне положення України. 2. Євроатлантична інтеграція. 3. Роль у «зерновій дипломатії». 4. Війна 2022–2025 та її значення для Європи.
12	Тема 12. Близький Схід як геополітичний вузол 1. Регіональні конфлікти (Ізраїль–Палестина, Сирія, Ємен). 2. Нафта і газ як фактор геополітики. 3. Втручання США, Росії та Ірану. 4. Події 2023–2024 років.
13	Тема 13. Африка і Латинська Америка у геополітиці 1. Африка як «геополітичний приз» Китаю та Росії. 2. Латинська Америка: вплив США та Китаю. 3. «БРИКС+» як альтернатива Заходу. 4. Перспективи регіонів.
14	Тема 14. Глобальні виклики XXI століття 1. Кібербезпека та інформаційні війни. 2. Енергетичні ресурси. 3. Кліматичні зміни. 4. Міграційні кризи.
15	Тема 15. Майбутнє світового порядку 1. Теорії багатопolarityності. 2. Конфлікт демократій та автократій. 3. Роль міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС, ШОС). 4. Прогнози для 2030 року.

Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь у обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Доповідь – завдання, яке передбачає коротко та інформативно розкрити обрану із переліку тему. Теми доповідей розширюють знання з кожної теми, винесеної на семінарське заняття.

Презентація – підготовка 8-10 слайдів на задану тему дослідження

Реферат — це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, поля 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) зшивається. Загальний обсяг має бути не менше 12 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки реферату необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Реферат має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в рефераті обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилатися на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання реферату має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ:

1. Класичні геополітичні концепції: Г.Дж. Маккіндер, А. Мехен, Н. Спайкмен.
2. Геополітичні наслідки Першої та Другої світових воєн.
3. Холодна війна як глобальне протистояння: геополітичний вимір.
4. Розпад СРСР і трансформація світового порядку.
5. Геополітика США у XXI столітті.
6. Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» та її наслідки.
7. Європейський Союз у світовій політиці: виклики та перспективи.
8. Росія у сучасній геополітиці: імперські амбіції та реалії.
9. Україна як геостратегічний центр Європи.
10. Війна Росії проти України (2022–2025) у світовій геополітиці.
11. Роль НАТО у забезпеченні безпеки в Європі.
12. Близький Схід: енергетика, релігія та конфлікти.
13. Африка як арена геополітичного суперництва великих держав.
14. Латинська Америка між США, Китаєм та регіональною інтеграцією.
15. Інформаційні війни та кібербезпека у сучасній геополітиці.
16. Геополітика Арктики та Антарктики.
17. Енергетична безпека та «зелена енергетика» як фактор геополітики.
18. Вплив кліматичних змін на міжнародні відносини.
19. Міжнародні організації (ООН, ЄС, ШОС, БРІКС) у глобальній політиці.
20. Прогнози майбутнього світового порядку до 2030 року.
21. Геополітика в умовах війни: як змінюється світовий порядок після агресії Росії проти України (2022–2025).
22. Україна як «форпост Європи»: геостратегічне значення у XXI столітті.
23. Боротьба за Чорне море: нові безпекові виклики для України, НАТО та Туреччини.
24. Геополітика Криму: стратегічний вимір і міжнародна безпека.
25. Енергетична безпека України та Європи: газ, нафта, відновлювані джерела.
26. Роль Польщі та країн Балтії у геополітиці Центрально-Східної Європи.
27. Китай та війна в Україні: нейтралітет чи прихована підтримка Росії?
28. США і безпекові гарантії для України.
29. ЄС як геополітичний актор: від «м'якої сили» до військової допомоги Україні.
30. Росія після 2022 року: занепад чи трансформація у нову імперію?
31. Близький Схід у контексті війни в Україні: позиція Ірану, Туреччини, Ізраїлю.
32. Африка як новий фронт геополітики: роль Росії та Китаю у регіоні.
33. Латинська Америка і війна в Україні: «нейтралітет» чи прихована підтримка РФ і Китаю.
34. Інформаційна війна: як Росія і Захід використовують медіа та соціальні мережі.
35. Геополітика Арктики: змагання за ресурси між США, Канадою, РФ і Китаєм.
36. Кібербезпека України у глобальному вимірі.
37. «Зернова дипломатія» України: вплив на світову продовольчу безпеку.
38. Глобальний Південь і війна в Україні: чому країни Африки, Латинської Америки та Азії часто утримуються від голосування в ООН.
39. Україна і НАТО: перспективи членства та нові безпекові формати.
40. Майбутнє світового порядку: Україна як «тест» для нової геополітичної реальності.

ВИМОГИ ДО ДОПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ З КУРСУ «ГЕОПОЛІТИКА І ГЕОСТРАТЕГІЯ»

1. Геополітика як наука: виникнення та розвиток.
2. Теорія «Хартленду» Гелфорда Маккіндера.
3. Морська могутність у концепції Альфреда Мехена.
4. Геополітична концепція Ніколаса Спайкмена («Рімленд»).
5. Геополітика і геостратегія: спільне та відмінне.
6. Сучасні підходи до вивчення геополітики (реалісти, неореалісти, ліберали).
7. Геополітичні наслідки Першої світової війни.
8. Друга світова війна як геополітичний перелом.
9. Холодна війна: глобальне протистояння наддержав.
10. Розпад СРСР і трансформація світового порядку.
11. Геополітика США у XXI столітті.
12. Китай як новий центр світової сили.
13. Геополітика Європейського Союзу.
14. Росія в системі сучасних міжнародних відносин.
15. Туреччина як регіональний лідер.
16. Геополітичне положення України: історія та сучасність.
17. Війна Росії проти України (2022–2025) як геополітичний виклик світу.
18. Україна та НАТО: шлях до членства.
19. Україна і ЄС: інтеграція та виклики.
20. «Зернова дипломатія» України у світовій політиці.
21. Енергетична безпека у XXI столітті.
22. Геополітика Арктики та боротьба за ресурси.
23. Кібербезпека як фактор геополітики.
24. Інформаційні війни та маніпуляції у міжнародних відносинах.
25. Вплив кліматичних змін на геополітику.
26. Африка як новий простір геополітичного суперництва.
27. Латинська Америка між США, Китаєм і Росією.
28. Близький Схід: релігія, ресурси та війни.
29. Роль міжнародних організацій (ООН, НАТО, БРІКС) у геополітиці.
30. Майбутнє світового порядку: сценарії до 2030 року.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТІВ

Реферати повинні мати:

- обсяг від 15 до 25 аркушів;
- використання не менше ніж 15 джерел інформації (окрім підручників);
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Підготувати презентацію (яка розкриває одне з питань, 8-10 слайдів)

1. Основні школи геополітики: класична, німецька, англо-американська, сучасна.
2. Хартленд, Рімленд і морська могутність: головні геополітичні концепції у схемах.
3. Геополітика та геостратегія: відмінності та взаємозв'язки.
4. Етапи розвитку світового порядку: від Вестфальської системи до сучасності.
5. Геополітичні наслідки Першої та Другої світових воєн.
6. Холодна війна як глобальне геополітичне протистояння.
7. Розпад СРСР і формування нового світового порядку.
8. Геополітичне положення України: переваги та виклики.
9. Російсько-українська війна (2022–2025) у світовій геополітиці.
10. Україна та НАТО: еволюція від співпраці до перспективи членства.
11. Україна в Чорноморському регіоні: безпекові та економічні аспекти.
12. «Зернова дипломатія» України: вплив на глобальну продовольчу безпеку.
13. США як світовий геополітичний лідер у XXI столітті.
14. Китай і «Пояс та шлях»: нова геостратегія.
15. Європейський Союз як геополітичний актор.
16. Росія: імперська спадщина і сучасні виклики.
17. Близький Схід: конфлікти та енергетичні ресурси.
18. Африка в геополітиці: нове поле боротьби за вплив.
19. Латинська Америка між США, Китаєм і Росією.
20. Геополітика Арктики: ресурси, маршрути, безпека.
21. Кібербезпека як фактор геополітики.
22. Інформаційні війни та медіаманіпуляції.
23. Штучний інтелект і геополітика: виклики 2025+.
24. Кліматичні зміни як новий фактор глобальної політики.
25. Майбутнє світового порядку: сценарії багатополлярності.
26. Геополітична роль України у формуванні нової Європи.

Вимоги до презентацій

Презентація – це чітко структурована робота, що виконується невеликими групами по 4-5 студентів у програмі Power Point. Загальний обсяг має бути не менше 20 слайдів. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки презентації необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Презентація має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Загалом захист презентації має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем і працювати в колективі.

Під час захисту і обговорення презентацій обов'язковим є використання технічних засобів (проектор і ноутбук).

Обов'язкові елементи презентацій на відмінну оцінку:

- карти;
- графіки;
- діаграми;
- таблиці;
- структурні схеми;
- фото.

Після захисту презентацій всі студенти можуть задавати групі питання, які додатково оцінюються.

Забезпечення освітнього процесу

Використання проектора.

Підсумковий контроль Перелік запитань до іспиту

1. Предмет і завдання геополітики.
2. Співвідношення понять «геополітика» і «геостратегія».
3. Методи дослідження у геополітиці.
4. Основні школи геополітичної думки (німецька, англо-американська, французька).
5. Геополітика як міждисциплінарна наука.
6. Роль простору, ресурсів та населення у геополітиці.
7. Вплив географічного положення на політичний розвиток держав.
8. Поняття «геополітичний код держави».
9. Теорія балансу сил у міжнародних відносинах.
10. Класичні геополітичні теорії (Маккіндер, Мехен, Спайкмен).
11. Геополітичні наслідки Першої світової війни.
12. Друга світова війна та формування нової карти світу.
13. Холодна війна: геополітичний поділ світу.
14. «Ялтинсько-Потсдамська система» міжнародних відносин.
15. Розпад СРСР і його наслідки для світового порядку.
16. Роль США та НАТО після закінчення Холодної війни.
17. Геополітичні процеси у Центральній та Східній Європі після 1991 року.
18. Виникнення Європейського Союзу як геополітичного актора.
19. Регіональні конфлікти 1990-х (Балкани, Кавказ, Близький Схід).
20. Трансформація міжнародної безпеки після 11 вересня 2001 року.
21. США у XXI столітті: лідерство та виклики.
22. Китай як глобальна сила: стратегія «Один пояс, один шлях».
23. Геополітика Європейського Союзу у 2010–2025 рр.
24. Росія у сучасній геополітиці: від імперської спадщини до агресії.
25. Туреччина як регіональний центр сили.
26. Роль Індії у сучасній міжнародній політиці.
27. Африка як простір геополітичної конкуренції великих держав.
28. Латинська Америка у глобальній системі.
29. Близький Схід: геополітика енергоресурсів та релігійних конфліктів.
30. Азійсько-Тихоокеанський регіон як новий центр світової політики.
31. Геополітичне положення України: історичний аспект.
32. Україна як «буферна держава» та її роль у світовій політиці.
33. Українська революція 1917–1921 рр. і геополітичні фактори.
34. Незалежність України 1991 року: міжнародне визнання та перспективи.
35. Україна та Чорноморський регіон: геополітичне значення.
36. Відносини України з НАТО (1991–2025 рр.).
37. Україна та Європейський Союз: шлях до інтеграції.
38. «Зернова дипломатія» України у світовій політиці.
39. Війна Росії проти України 2014 року: анексія Криму та війна на Донбасі.
40. Повномасштабна агресія Росії проти України 2022 року: глобальні наслідки.
41. Поняття «гібридної війни» та її прояви.
42. Інформаційна безпека у геополітиці.
43. Кіберпростір як новий вимір міжнародної конкуренції.
44. Пропаганда і медіа як інструменти геополітики.
45. Роль енергетики у світовій політиці.

46. Енергетична безпека України та світу.
47. Геополітика Арктики та боротьба за ресурси.
48. Антарктика як простір міжнародної співпраці і конкуренції.
49. Проблема кліматичних змін у геополітичному вимірі.
50. Вода як стратегічний ресурс XXI століття.
51. ООН і її роль у світовій політиці.
52. НАТО: еволюція, структура та сучасна роль.
53. Європейський Союз як міжнародний актор.
54. ШОС і БРІКС: нові формати співпраці.
55. ОБСЄ і її значення у врегулюванні конфліктів.
56. Глобальні проблеми багатопольного світу.
57. Транснаціональні корпорації як геополітичний чинник.
58. Міжнародні неурядові організації у геополітиці.
59. Світовий порядок після 2022 року: тенденції та прогнози.
60. Роль України у формуванні нової архітектури безпеки Європи.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти **перший бакалаврський**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії / С 3
«Міжнародні відносини»

Семестр 3

Навчальна дисципліна **Геополітика і геостратегія**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Предмет і завдання геополітики.
 2. Роль України у формуванні нової архітектури безпеки Європи
- Затверджено на засіданні
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Протокол № _____ від « _____ » _____ 2025 року

Завідувач кафедри _____ Олександр ШЕВЧУК

Екзаменатор _____ Олександр ШЕВЧУК

** Відповідь на кожне питання білету оцінюється 20 балів максимум*

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання (3 семестр)

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усні відповіді на семінарських заняттях	2*15=30
2	Презентація	10
3	Доповідь	10
4	Реферат	10
5	Іспит	40
	Всього	100

1. **Відповідь на семінарі** оцінюється за 2-бальною шкалою, де 2 бали студент отримує за повну відповідь на питання семінару, яка передбачає виклад теоретичної частини питання та проєкцію на власне магістерське дослідження.

2. Презентація оцінюється:

8-10 балів – 10-12 слайдів, які повністю розкривають питання; слайди є авторськими, презентація закінчується підсумками – власними висновками автора; слайди – це інформація, а не ілюстрації до теми.

5-7 балів – 8-10 слайдів, які повністю розкривають питання; відсутні авторські висновки; слайди частково авторські, а частково є компіляцією наукових думок.

1-4 бали – слайдів менше 8; слайди не є авторськими, а є компіляцією наукових думок.

3. Доповідь оцінюється:

8-10 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, має авторські висновки та рекомендації; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

5-7 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, висновки та рекомендації не є повністю авторськими, а є адаптованою версією думок різних науковців; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

1-4 бали - доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, відсутні висновки; є помилки в оформленні та захищена на занятті.

4. Реферат оцінюється:

8-10 балів – реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), література оформлена відповідно до вимог; розділи розкривають тему; висновки є авторськими.

5-7 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

3-4 бали - реферат оформлено відповідно до вимог, у вступі відсутні деякі структурні елементи, є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

1-2 бали - розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими; оформлення виконано близько до вимог, але з помилками.

5. Допуск до іспиту – 20 балів.

Іспит є підсумковою формою контролю знань студентів і проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне аналітичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між міжнародно-політичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань у сфері міжнародних відносин, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;

- правильність і достатність добору фактів, явищ, процесів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки відповіді студента:

Висока оцінка ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка не задовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю помилок)

			недоліків)
60-66	Задовільно	Е	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59		FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34	Незадовільно	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

Список рекомендованої літератури

Базова

1. Flint C., Taylor P. J. Political Geography: World-Economy, Nation-State, and Locality. London: Routledge, 2025. 372 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Political_Geography.html?id=GXz9xHdHeZcC&redir_esc=y
2. Кіссінджер Г. Лідерство. Шість стратегів світової політики. – К.: Наш формат, 2025. 528 с.
3. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
4. Копачинська Г. В. Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики та геостратегії»: навчально-методичне видання. Луцьк, 2022. 39 с.
5. Flint C. Introduction to Geopolitics. London: Routledge, 2021. 350 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/353134656_Introduction_to_Geopolitics
6. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 786 с.

Додаткова

1. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. - 436 С.
2. Валецький О.Л., Гончар М.М. Структура геополітичних інтересів України. – К.: НІСД, 1995. – 99 с.
3. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
4. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті: Пер. з англ. / З. Бжезінський. – К.: КМ Академія, 2006. – 101 с.
5. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. – Львів: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
6. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 203 с.
7. Ципенда М.М. Суверенні держави світу: суспільно-географічний довідник / М.М. Ципенда. – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – 226 с.
8. Вілсон Е. Україні: несподівана нація. – К.: КІС, 2004. – 552 с.
9. Врублевський В.К., Хорошковський В.І. Український шлях. Геополітичне становище України та її національні інтереси. – К., 1997. – 426 с.
10. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 3. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – 378 с.
11. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.
12. Етнополітична карта світу ХХІ ст.: Методичний та предметний коментарі / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Тернопіль: Мандрівець, 2000. – 240 с.
13. Камінський А. Основи міжнародних відносин. – Львів: ЛНУ, 2001. – 208 с.

14. Кондратенко О.Ю. Концептуальні основи російської геополітики та геостратегії // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2015. - № 2. – С. 129-139.
15. Кондратенко О.Ю. Сирійський конфлікт та геополітичні інтереси Російської Федерації // Зовнішні справи. – 2016. – № 3. – 24-29.
16. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні відносини ХХ ст. – К.: Школяр, 1999. – 255 с.
17. Куліченко О.О. Пріоритети та засади формування української геостратегії на перспективу / О.О. Куліченко // Історія: Наукові праці. – Випуск 134. Том 147. – С. 133-136.
18. Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / МОН України, Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: Київський ун-т, 2017. – 239 с.
19. Цибульський С.І. Особливості геостратегії держав сучасності / С.І. Цибульський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 84, 2009. – С. 121-128.